

نسخه‌های خطی ایرانی و اسلامی در کتابخانه‌های بریتانیا

• کیانوش بیاتی

کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی

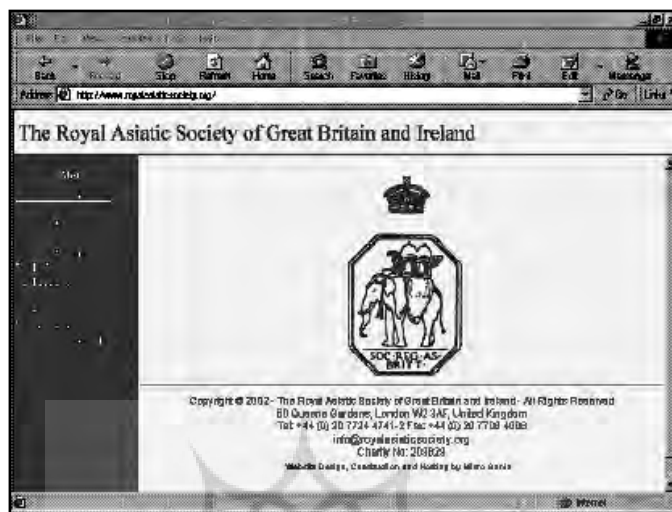
کتابخانه مجلس شورای اسلامی

تعداد فراوانی از نسخه‌های خطی اسلامی به سایر کشورها دنیا، و به ویژه به کشورهای اروپایی راه یافته‌اند. صرف نظر از چگونگی نقل و انتقال این آثار طی چندسده اخیر به این کشورها - اعم از اهداء، خرید از واسطه‌ها، و یا سرقت و غنائم جنگی و تاراج و نظایر آن؛ آگاهی از وجود و محل نگهداری آنها به هر شکل ممکن، به احتمال می‌تواند راهگشای پژوهشگران و محققان حوزه نسخه‌های خطی باشد.

نوشته حاضر، بخشی از مطالب کتابی است که به معرفی مجموعه‌های منابع شرقی در بریتانیا می‌پردازد. * در این کتاب - که به ترتیب الفبایی شهرهای بریتانیا تنظیم شده - مراکز و کتابخانه‌هایی که دارای مجموعه‌های شرقی هستند، در ذیل هر یک از شهرها معرفی شده است. معرفی و توصیفات موجود در باب هر یک از کتابخانه‌ها، به شکلی موجز و خلاصه ارائه شده است، زیرا مقصود اصلی کتاب، در دسترس قرار دادن نشانی و امکان تماس با آنها بوده است و نه معرفی مفصل کتب خطی موجود در آنها، بنابراین، کندو کاو و جست و جو در مورد نسخه‌های موجود و جزییات مربوط به آنها به عهده محققان و پژوهندگان این حوزه نهاده شده است. خوشبختانه، امروز، دسترسی به این مراکز به مدد شبکه جهانی اینترنت آسان‌تر نیز شده است. همه مراکزی که در این کتاب معرفی شده‌اند دارای پایگاهی در اینترنت هستند و نشانی همه آنها در ذیل نشانی پستی هر یک از آنها آمده است.

از آنجا که معرفی برخی کتابخانه‌های مهم و معروف جهان که دارای مجموعه‌های خطی اسلامی و ایرانی هستند در تعدادی از مجلات و کتب معتبر آمده است، بنابراین، در این نوشته بیشتر به

شرقی است. بخش‌هایی از طومارهای انجیل به زبان عبری و تعدادی انگشت‌شمار نسخه‌های خطی عربی و فارسی از جمله منابع شرقی مجموعه این کتابخانه است.

۲. کتابخانه انجمن سلطنتی آسیایی

The Royal Asiatic Society
60 Queens Gardens,
London W2 3AF,
United Kingdom
Tel: +44 207 7244741-2
Fax: +44 207 7064008
Email: info@royalasiaticsociety.org
Web: http://www.royalasiaticsociety.org/

انجمن سلطنتی آسیایی از سابقه‌ای طولانی و برجسته برخوردار است. این انجمن در تاریخ پانزدهم مارس ۱۸۲۳ توسط یکی از اساتید بنام زبان‌شناس کریت، هنری توماس کولبروک (Henry Thomas Colebrooke) تأسیس شده است. این انجمن در قرن گذشته اصلی‌ترین مرکز تحقیقات علمی در باب مطالعات آسیایی در بریتانیا بوده است و افراد بنامی چون دوک ولینگتون (Duke of Wellington)، رابیندرانات تاگور (Rabindranath Tagore)، سر هنری رالینسون (Sir Henry Rawlinson) و سر ریچارد برتون Sir Richard Burton از اعضای این انجمن بوده‌اند. هم‌اکنون، تعداد اعضای این انجمن بالغ بر ۷۰۰ تن است که نیمی از آنها اعضای غیر بریتانیایی هستند.

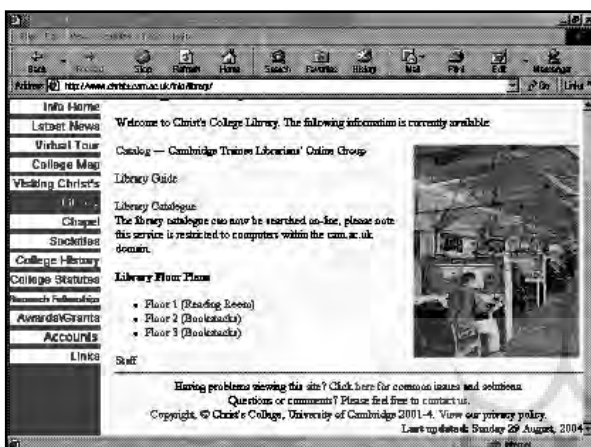
کتابخانه‌هایی اشاره گردیده که معمولاً به دلیل تعداد اندک نسخه‌های خطی، از شهرت کمتر برخوردارند و از آنها کمتر نام برده شده است.

به علاوه، در معرفی این مجموعه‌ها، کتابخانه‌های دارای مجموعه‌های خطی فارسی و عربی، بیشتر مد نظر قرار گرفته است، زیرا سوای آثار خطی ایرانی (اوستایی، پهلوی و فارسی) به جا مانده از دوران پیش از اسلام؛ از آنجا که پس از ظهور اسلام بسیاری از دانشمندان و علمای ایرانی علاوه بر تالیفات به زبان فارسی، اغلب صاحب تالیفات به زبان عربی - به عنوان زبان اصلی و غالب در سرزمین‌های اسلامی - نیز هستند، طبیعتاً این دو زبان به عنوان زبان‌های پر استفاده و پر خواننده آثار ایرانی و اسلامی قدیم و جدید در الویت قرار دارند. در زیر نام و نشانی برخی از این کتابخانه‌ها آمده است:

۱. کتابخانه آکادمی سلطنتی ایرلند

The Library,
Royal Irish Academy,
19 Dawson Street,
Dublin 2, Eire
Tel: +353 1 6762570
Fax: +353 1 6762346
Email: E-mail: s.fitzpatrickria.ie
Web: http://www.ria.ie/library&catalogue/index.html

این کتابخانه به لحاظ دارا بودن منابع خطی ایرلندی شهرت دارد اما در عین حال دارای معدودی نسخه‌های خطی و نقاشی‌های

این انجمن فعالیت‌های مختلفی در زمینه کشورهای آسیایی (خاور نزدیک، خاورمیانه و خاور دور) انجام می‌دهد و مسئولیت اداره سازمان ترجمه‌های شرقی (Oriental Translation Fund) با هدف تسهیل انتشار ترجمه‌های اصیل از متون شرقی؛ سازمان تک‌نگاشت‌های راس (Oriental Monograph Fund) با هدف انتشار آثار اصیل در زمینه مطالعات شرق شناسی (RAS) را به عهده دارد.

کتابخانه دارای ۱۰۰/۰۰۰ جلد کتاب و نشریات ادواری در باب جغرافی، تاریخ، زبان‌ها، ادبیات، فرهنگ‌ها، باستان‌شناسی، فلسفه و هنر و ادیان مختلف شرقی است. کتب موجود اغلب به زبان انگلیسی و برخی نیز به زبان فرانسه و آلمانی است. هم‌چنین دارای مجموعه‌ای حدود ۱۵۰۰ نسخه خطی و از جمله نسخه‌های خطی اسلامی (فارسی، عربی، ترکی و...) است.*

۳. کتابخانه برادرتون دانشگاه لیدز

The Brotherton Library
University of Leeds
LEEDS
LS2 9JT
England
Tel: +44 113 2335513
Fax: +44 113 233 5561
Email: library@library.leeds.ac.uk
Web: http://www.leeds.ac.uk/library/

این کتابخانه در سال ۱۹۳۶ تاسیس شده است. مجموعه منابع خاورمیانه و اسلامی آن عمدتاً در طول ۵۰ سال گذشته از طریق خرید و یا دریافت منابع اهدایی تشکیل شده است. تا اوایل دهه ۱۹۸۰ دپارتمان مطالعات زبان‌های سامی عمدتاً بر مطالعه زبان عبری تمرکز داشته است، اما از آن زمان، دپارتمان، متوجه مطالعه زبان عربی نیز گردید و نام آن به دپارتمان مطالعات زبان عربی مدرن تغییر یافت.

در سال ۱۹۹۶ دوباره نام آن به دپارتمان مطالعات عربی و خاورمیانه تغییر یافت. از آن زمان تاکنون کتابخانه این دانشگاه موفق به جذب چندین مجموعه اهدایی مهم به زبان عربی شده است و خریدهای فعلی نیز بر منابع عربی و موضوعات وابسته به آن متمرکز است، هرچند خرید منابع مرتبط با مطالعات زبان عبری نیز

برای به روز نگه داشتن مجموعه‌های مطالعاتی و تحقیقاتی در قلمروهای قدیمی تر زبان عبری ادامه دارد.

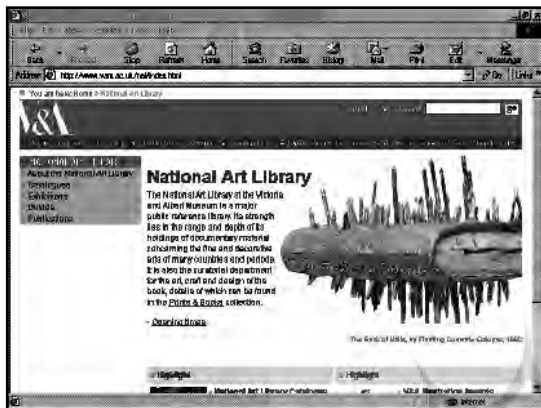
منابع مرتبط با تاریخ، سیاست، فلسفه و الهیات خاورمیانه - عمدتاً به زبان‌های غربی - نیز خریداری می‌شود. در ۱۹۹۲ کتابخانه اصلی دپارتمان پراکنده شده، تک‌نگاشت‌ها به کتابخانه برادرتون (Brotherton) انتقال یافت و مجموعه‌ای از چند صد دست‌نویس عربی، فارسی، اردو، عبری، سامره‌ای باستان (Samaritan) و مالی (Malay) که به وسیله مدیر گروه سابق این دپارتمان دکتر جان بومن (John Bowman) گرد آمده بود بنا به مقاصد آموزشی به مجموعه‌های تخصصی انتقال یافت.

در حال حاضر این کتابخانه دارای ۱۲۱ نسخه خطی فارسی و ۳۷۱ نسخه خطی عربی است. کتب خطی عربی موجود تماماً فهرست شده، اما در مورد کتب خطی فارسی فقط بخشی از آنها فهرست شده است.

۴. کتابخانه چستر بیٹی

The Chester Beatty Library.
Dublin Castle,
Dublin 2, Eire
Tel: +353 1 4070750
Fax: +353 1 4070760
Email: info@cbl.ie
Web: http://www.cbl.ie/home/

سر آلفرد چستر بیٹی (Sir Alfred Chester Beatty) از خانواده‌ای آمریکایی-ایرلندی و در نیویورک به دنیا آمد. دو تن از

بیش از ۱/۰۰۰/۰۰۰ جلد کتاب را در خود جای داده است.

تعداد کتب عربی این کتابخانه بالغ بر ۱۸/۵۰۰ جلد، فارسی ۶۷۰۰ جلد، ترکی ۵۹۰۰ جلد و سایر زبان‌های شرقی نظیر ارمنی، آکادی، قبطی، پشتو، و...، ۳۴/۵۰۰ جلد است. بخش نسخ خطی این کتابخانه دارای ۹۰۰ نسخه خطی عربی است که قدمت برخی به یک‌هزار سال می‌رسد و موضوعاتی چون علوم قرآنی، فلسفه، نجوم، طب و نظایر آن را در بر می‌گیرد. تعداد کتب خطی فارسی نیز بالغ بر ۹۵۰ نسخه متعلق به سده‌های پنجم تا سیزدهم هجری با موضوعاتی نظیر طب و نجوم و جغرافی، تصوف و ادبیات و شعر و کیمیاگری و... است.

۶. کتابخانه کالج سنت جان کمبریج

The Library,
St. John's College Library,
Cambridge CB2 1TP
Tel. +44 1223 338662
Fax +44 1223 337035
e-mail: library@joh.cam.ac.uk
Web : http://www.joh.cam.ac.uk/Library/Top_Page.html

بخش نسخ خطی کتابخانه کالج سنت جان دارای ۵۰ نسخه خطی به زبان‌های مختلف شرقی و از جمله ۲۱ نسخه به زبان عربی (نظیر نسخه‌ای از قرآن، کتاب **ام‌البراهین**، **سیرة‌العنترة** و...)؛ ۱۱ نسخه خطی فارسی (نظیر دیوان حافظ، دیوان امیرشاهی، طوطی‌نامه از ضیاء‌الدین نخشی، خمسه نظامی، و...)؛ ۳ نسخه ترکی، ۱ نسخه به زبان اردو و... است. فهرست عناوین نسخ خطی فوق، از طریق پایگاه اینترنتی این کتابخانه در دسترس محققان

اجداد وی ایرلندی بودند. او تا ۳۸ سالگی به عنوان مهندس معدن در ایالات متحده آمریکا زندگی کرد. از آن پس به لندن و قاهره رفت و در آنجا به خرید و جمع‌آوری نسخ خطی علاقه مند شد. او در سال ۱۹۵۰ به دوبلین رفت و در آنجا کتابخانه‌ای ویژه برای نگهداری کتب خطی و چاپی خود بنا نهاد. مجموعه او که بالغ بر ۱۳۰۰۰ جلد کتاب و پاره‌ای اشیاء دیگر بود، پس از درگذشت وی به مردم ایرلند سپرده شد.

کتابخانه چستربیتی دارای بخش منابع مرجع است که در آن منابع اسلامی و آثار مربوط به هنر مغولان هند نگهداری می‌شود. مجموعه اصلی کتب اسلامی این کتابخانه بالغ بر ۳۰۰۰ جلد کتب خطی عربی گزیده در موضوعات مختلف است که پهنه و گستره فرهنگی اسلام را به نمایش می‌گذارد. این نسخه‌ها مربوط به سده‌های دوم تا شانزدهم هجری، متعلق به کشورهای اسلامی، ایران، ترکیه و هندوستان است که در آن اوج هنر خوشنویسی، تذهیب، نقاشی مینیاتور، صحافی و... به نمایش درآمده است. در این کتابخانه ۳۰۰ نسخه خطی فارسی، ۲۵۰ نسخه خطی ترکی و ۷۰ نسخه خطی مغولی وجود دارد که عمدتاً بنا به ارزش هنری آنها گردآوری شده است. مجموعه قرآنی بسیار با اهمیت این کتابخانه دارای ۳۰۰ نسخه خطی نفیس قرآن از سراسر جهان اسلام است.*

۵. کتابخانه دانشگاه جان رایلند منچستر

John Rylands University Library of Manchester,
Oxford Road,
Manchester M13 9PP,
United Kingdom.
Tel +44 161-275 3751/ +44 161-275 3751.
Fax: FAX: +44 161-273 7488
Email: john.laidlar@man.ac.uk
Email: bill.simpson@man.ac.uk
Web: http://rylibweb.man.ac.uk/

از زمان تاسیس دانشگاه منچستر در سال ۱۸۵۱، زبان‌های شرقی در این دانشگاه تدریس می‌شده است. خانم رایلند به یادبود همسرش، کتابخانه خصوصی جان رایلند را تاسیس و در سال ۱۹۰۰م. افتتاح نمود. در ۱۹۷۲ کتابخانه‌های دانشگاه منچستر و کتابخانه جان رایلند ادغام شدند و به این ترتیب، کتابخانه جان رایلند دانشگاه منچستر ایجاد گردید. مخزن این کتابخانه در حال حاضر

قرار دارد.

۷. کتابخانه دانشگاه کوئین بلفاست

The Library,
The Queen's University of Belfast,
Belfast BT7 1LS,
United Kingdom
Tel: + 44 2890 335023 / + 442890273613
Fax: + 44 12323340
Email: j.mccurry@qub.ac.uk
Web: <http://www.qub.ac.uk/lib/>

هسته اصلی منابع فارسی و عربی موجود در این کتابخانه از بین مجموعه کتاب های کتابخانه شرقی پروفیسور چارلز مک دوآل (Charles MacDoual) استاد زبان یونانی (۱۸۵۰-۱۸۷۸) توسط دوستان وی انتخاب و خریداری و در سال ۱۸۷۹ به کتابخانه اهدا شده است. در این دانشگاه از سال ۱۹۶۷ تاکنون کلاس هایی در زمینه مطالعات زبان های سامی تدریس می شود.

تعداد تقریبی کتاب ها عبارت است از: تاریخ، جغرافیا، اقتصاد، سیاست، جامعه شناسی و حقوق ۲۰۰۰ عنوان؛ ادبیات ۱۲۰۰ عنوان، اسلام ۵۰۰ عنوان، یهودیت ۱۱۰۰ عنوان، عهد عتیق ۲۰۰۰ عنوان، علوم و فلسفه ۱۲۵ عنوان، موسیقی و هنر ۷۰ عنوان. سایر موارد قابل ذکر شامل ۲۰۰ عنوان کتاب های فارسی و عربی (عمدتا چاپ اروپا) از قرن ۱۷ تا ۱۹ از مجموعه پروفیسور مک دوآل و ۵۳ نسخه کتاب خطی فارسی قرن های ۱۷ و ۱۸ در موضوعات شعر و داستان، تاریخ و جغرافیا، اخلاق و تصوف، آیین نگارش و دستور زبان، و پزشکی و طبخاکی است.

۸. کتابخانه کالج کوئین کمبریج

The Library,
Queens' Lane,
Cambridge, CB3 9ET
Tel: +44 1223 335549
Fax: +44 1223 335522
Email: library@quns.cam.ac.uk
Web: <http://www.quns.cam.ac.uk/Queens/Library/Library.html>

کالج کوئین دارای دو کتابخانه است: یکی کتابخانه یادگار

جنگ (The War Memorial Library) که به یادبود جنگ تاسیس شده و دیگری کتابخانه قدیمی (The Old Library) که در سال ۱۴۴۸ م. تاسیس شده و آثار خطی و کتب چاپی قدیمی و نادر در همین کتابخانه نگهداری می شود. مجموعه آثار شرقی این کتابخانه که بالغ بر ۳۵۵ جلد است به صورت دراز مدت به کتابخانه گروه مطالعات شرقی امانت داده شده است. به طور کلی، همه منابع موجود در کتابخانه در قرن ۱۹ میلادی خریداری یا به کتابخانه اهدا شده است. تقریباً همه آثار موجود، کتب و متون عربی است، اما حدود ۵۵ جلد به زبان فارسی و ۳۰ جلد کتاب به زبان ترکی نیز در میان منابع وجود دارد.

از کل منابع، حدود یک سوم شامل واژه نامه ها و کتب دستور زبان، یک سوم قرآن و کتب اسلامی و یک سوم باقیمانده کتب فلسفی و ادبی است. مضافاً اینکه، این کالج مجموعه کوچکی از کتب خطی شرقی در اختیار دارد که در خود کالج نگهداری می شود. ۸ نسخه از این کتب به زبان فارسی است که برخی متعلق به قرن ۱۶ م. (۱۰ هـ.)، و ۱ نسخه متعلق به قرن ۱۴ م. (۸ هـ.) است. تعداد ۵ نسخه کتاب خطی به زبان ترکی، عمدتاً متعلق به قرن ۱۶ م. (۱۰ هـ.) نیز در این کالج نگهداری می شود.

۹. کتابخانه دانشگاه گلاسگو

Glasgow University Library
Hillhead Street,
Glasgow, G12 8QE,
Scotland,
UK
Tel: +44 141 3306704
Fax: +44 141 3304952
EMail: library@lib.gla.ac.uk
Web: <http://www.lib.gla.ac.uk/>

دانشگاه گلاسگو در سال ۱۴۵۱ تاسیس شده است. کرسی تدریس زبان های شرقی نظیر عبری، آرامی، و سریانی در سال ۱۷۰۸ با اختصاص مبلغ سالانه ای از سوی ملکه آن (Queen Anne) ایجاد گردید و از نیمه سده هفدهم، زبان عربی نیز به برنامه های آموزشی این دانشگاه افزوده شد. بعدها، در قرن نوزدهم، افرادی بنام، از جمله جیمز روبرتسون (James Robertson) و دبلیو. بی. استیونسون (W.B. Stivenson) استادی این کرسی را به عهده

عمدتاً در باب خاورمیانه و منابع موسیقی است.

کتابخانه دانشگاه گلاسگو دارای تعداد حدود ۵۰ اثر قدیمی توپوگرافی (جای‌نگاری) مربوط به فلسطین از کتابخانه شخصی کنستانتین فون تیشندورف (Konstantin Von Tischendorf) دانشمند انجیل‌شناس آلمانی است.

کتاب چاپی جدید: اسلام ۳۵۰ جلد، زبان و ادبیات عربی ۱۰۸۰ جلد، تاریخ خاورمیانه (شامل سیاست و اقتصاد) ۱۱۵۰ جلد، باستان‌شناسی خاورمیانه ۶۰۰ جلد.

۱۰. کتابخانه سلطنتی کالج پزشکان

The Royal College of Physicians,

11 St Andrews Place,

Regent's Park,

London

NW1 4LE

Tel: +44 20 7935 1174

Fax: +44 20 7487 5218

Web: <http://www.rcplondon.ac.uk/college/library/index.htm>

کتابخانه کالج پزشکان در سال ۱۶۵۴ تاسیس شده است. این کتابخانه علاوه بر منابع تازه پزشکی، دارای منابعی مهم در باب تاریخ پزشکی است. مجموعه آن بالغ بر ۵۰/۰۰۰ جلد کتاب است. آرشیو مجلات آن شامل ۲۰۰ عنوان مجلات پزشکی قدیمی است و در حال حاضر نیز ۶۱ عنوان مجله در حوزه‌های مختلف پزشکی و از جمله تاریخ پزشکی را مشترک است. تعداد ۶۶ نسخه کتب خطی شرقی از جمله کتب خطی عربی (از شماره ۱-۴۵) و کتب خطی فارسی (از شماره ۴۶ تا ۶۲) نیز در مخزن این کتابخانه نگهداری می‌شود.

۱۱. کتابخانه کالج عیسی مسیح

The Library,

St Andrew's Street,

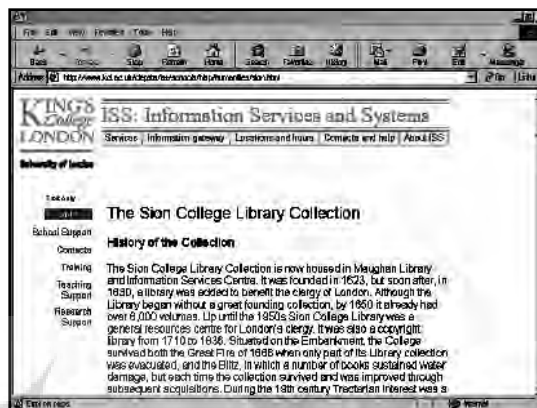
Cambridge CB2 3BU

Tel: +44 122 3334900

Fax: +44 122 3334967

Email: library@christs.cam.ac.uk

Web: <http://www.christs.cam.ac.uk/info/library/>

گرفته‌اند. پس از آن، تدریس زبان عربی در دیپارتمان مجزای مطالعات عربی و اسلامی، با جذب دائم دانشجویان کارشناسی ارشد، کتابخانه بخش زبان و ادبیات عربی با هدف پشتیبانی از آموزش و تحقیقات گروه ایجاد شد.

مجموعه کتابخانه نیز در زمان‌های مختلف با دریافت مجموعه‌های بزرگ کتب هدایی و یا اثری غنی‌تر شده است. بر اساس وصیت‌نامه دکتر ویلیام هانت (William Hunter) کلیه کتب نفیس و ارزشمند وی که هم‌اکنون موزه هانتین (Hunterian) را شکل داده، در سال ۱۸۰۷ به کتابخانه واگذار شد. کتابخانه دکتر هانت، علاوه بر دارا بودن بسیاری از نسخه‌های منحصر به فرد سده‌های میانه، دارای ۱۳۰ نسخه عربی، فارسی و ترکی است.

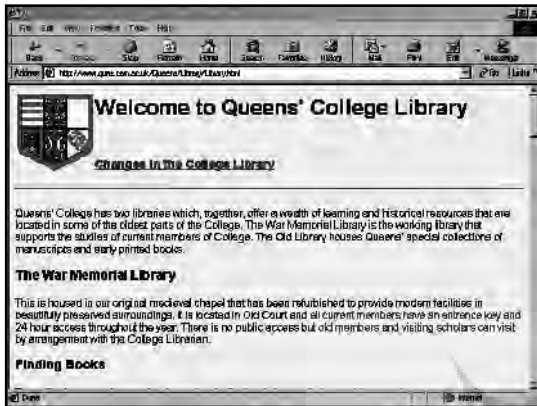
دکتر آ.بی. مک‌گریگور (A.B. McGrigor) نیز مجموعه کتب خود در باب فلسطین را در دهه ۱۹۳۰ به کتابخانه سپرد. پس از آن نیز با فاصله‌ای کوتاه پروفیسور روبرتسون و استیونسون مجموعه‌های شرقی خود را به کتابخانه اهدا نمودند. در ۱۹۷۹ حدود ۲۰۰ جلد کتب کهن عربی - عمدتاً در باب شعر - از شخصی به نام عبدالکریم (Abdul Karim) در عراق خریداری شد.

تعداد تقریبی کتب چاپی و خطی این کتابخانه به شرح ذیل است:

نسخه‌های خطی متعلق به مجموعه هانتین: عربی ۶۴ جلد، فارسی ۳۲ جلد و ترکی ۳۴ جلد.

سایر نسخ خطی: عربی ۱۹ جلد، فارسی ۱۹ جلد، ترکی ۷ جلد، مالی (جاوه‌ای) ۲ جلد، اردو ۳ جلد.

مجموعه فارمر (Farmer): حدود ۱۶۰۰ جلد (دست‌نویس و چاپی) از آثار شرقی، موسیقی و ادبیات عمومی که توسط دکتر هنری جورج فارمر (Henry George Farmer) به کتابخانه اهدا شده و

نسخه خطی عبری است.

۱۳. کتابخانه کالج وادهام

The Library,
Wadham College,
Oxford, OX1 3PN
Tel: +44 1865 277914
Fax: +44 1865 277937
E-mail: sandra.bailey@wadham.oxford.ac.uk
Web: <http://www.lib.ox.ac.uk/libraries/guides/WAD.html>
بخش ایران شناسی این کتابخانه دارای منابع مختلف در باب ایران است. به خصوص مجموعه آن در زمینه تاریخ و فرهنگ ایران - از ابتدای ورود اسلام به ایران تا جنگ جهانی اول - قابل ذکر است. دارای مجموعه ای از کتب خطی و چاپ سنگی شیعی و فقهی به زبان عربی و فارسی؛ و مجموعه ای از کتب چاپی به زبان ارمنی است. تعداد کتب آن عبارت است از: اسلام ۴۲۰ جلد، ادبیات فارسی ۷۰۰ جلد، تاریخ ایران ۱۵۰۰ جلد، نسخ خطی ۷۷۰ نسخه، آثار چاپ سنگی ۳۹۰ جلد، کتب چاپی ارمنی ۹۰۰ جلد.

۱۴. کتابخانه کلیسای عیسی مسیح

The Library
Christ Church
OXFORD
OX1 1DP
United Kingdom
Tel: +44 1865 276169

این کالج در دانشگاه کمبریج قرار دارد و در سال ۱۴۳۷ تاسیس شده است. کتابخانه دارای ساختمانی در سه طبقه است که منابع شرقی در طبقه دوم این کتابخانه نگهداری می شود. مجموعه منابع شرقی (چاپی و خطی) این کتابخانه عمدتاً شامل کتبی است که به کتابخانه سپرده و یا اهدا شده است. در ۱۸۲۱، تیموتی هوتن (Timothy Hutton) بخشی از مجموعه کتب برادرش را به کتابخانه اهدا کرد. این مجموعه اهدایی شامل نسخه های خطی شرقی - حدود ۵۰ کتاب خطی فارسی و ترکی - بود. در کتابخانه فهرستی از کتب شرقی موجود است که البته نیاز به بازنگری دارد. همه منابع کتابخانه قدیمی این کالج، فهرست نویسی شده و کاربر روی بخش منابع شرقی نیز آغاز شده است.

تعداد تقریبی کتب شامل: ۵۰۰۰ کتاب به زبان های عربی، فارسی، عبری، آسوری (Syriac) و آرامی (Aramaic) در مجموعه کتب شرقی شرقی وجود دارد. دوره های مفصلی از مجلات نیز در این کتابخانه نگهداری می شود. تعداد تقریبی کتب خطی آن شامل: ۷۰ نسخه خطی است. نسخه ها به زبان های عربی، آرامی، فارسی، قبطی، ترکی، سانسکریت، پالی، اردو، و چینی است.

۱۲. کتابخانه کالج سیون (کینگ کالج لندن)

King's College London,
Strand, London WC2R 2LS,
England, United Kingdom.
Tel: +44 20 7836 5454
Email: iss enquiry@kcl.ac.uk
[c.uk/depsta/iss/schools/hlsp/humanities/sion.html](http://www.kcl.ac.uk/depsta/iss/schools/hlsp/humanities/sion.html)
Web: <http://www.kcl.ac.uk>

این کتابخانه که در سال ۱۶۲۳ میلادی تاسیس شده، یکی از بهترین کتابخانه های بریتانیا در حوزه الهیات و مذهب است. مجموعه آن بیش از ۱/۰۰۰/۰۰۰ جلد کتب مذهبی را شامل می شود. برای مجموعه کتب اسلامی و کتب مربوط به حوزه خاورمیانه که مجموعه ای کوچک را تشکیل می دهد، بخش مجزایی در نظر گرفته نشده، بلکه کتب این حوزه در میان مجموعه منابع کتابخانه پراکنده است. نسخه های شرقی این کتابخانه شامل کتب خطی عربی، فارسی و ترکی است. رویهمرفته این کتابخانه دارای ۸۸ جلد کتاب چاپی در باب اسلام، ۲۵ کتاب چاپی به زبان عربی و ۳۰ جلد کتاب چاپی در باب تاریخ خاورمیانه؛ ۱۹ نسخه خطی شرقی، و ۳

Birmingham
B29 6QW
Tel: +44 121 415 8454
Fax: +44 121 415 8476
Email: olrc@bham.ac.uk
Web: http://www.olrc.bham.ac.uk

این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از کتب اسلامی به نام مجموعه مینگانا است. دکتر آلفونس مینگانا (Alphonse Mingana) از سال ۱۹۲۴ تا ۱۹۲۹ اقدام به گردآوری مجموعه‌ای از نسخ خطی از منطقه خاور نزدیک نمود. منابع این کتابخانه همه کشورهای اسلامی را در همه زمینه‌ها پوشش می‌دهد و بسیاری از متون کلاسیک اسلامی را در اختیار دارد. این کتابخانه دارای بخشی در باره خلیج فارس است. فهرست کتاب‌های اسلامی جدید نیز از طریق فهرست‌های رایانه‌ای کتابخانه قابل بازیابی است.

تعداد تقریبی کتب: به زبان‌های اروپایی ۱۰/۰۰۰ جلد، متون عربی ۳۰۰۰ جلد، نشریات ادواری ۱۳۰ عنوان، متون عربی بر روی قطعات کاغذ و پاپیروس ۴۰۰ برگ. این کتابخانه هم‌چنین دارای ۲۲۷۰ نسخه خطی عربی است که ۲۷۰ جلد از این تعداد مربوط به متون مسیحی و مابقی مربوط به متون و موضوعات اسلامی است.

National Library of Scotland
George IV Bridge
Edinburgh
EH1 1EW
Scotland,
UK

Tel : +44 131 2264531
Fax: +44 131 6224803
Email: enquiries@nls.uk
Email: manuscripts@nls.uk
Web: http://www.nls.uk/

در این کتابخانه منابع چاپی به زبان عربی و یا سایر زبان‌های خاورمیانه بسیار ناچیز است، اما این کتابخانه جزو کتابخانه‌های مشمول قانون واسپاری است و مجموعه کاملی از انتشارات بریتانیا در باره اسلام و خاورمیانه به‌خصوص انتشارات قرن بیستم را

Email: library@christ-church.oxford.ac.uk
Web: http://www.chch.ox.ac.uk/library/

این کتابخانه - بعد از کتابخانه بادلیان - دارای قدیمی‌ترین کتب در مجموعه‌های دانشگاه آکسفورد است. بیش از ۱۰۰/۰۰۰ جلد از کتابی که در مخزن این کتابخانه نگهداری می‌شود شامل کتبی است که پیش از سال ۱۸۰۱ میلادی منتشر شده است. این کتابخانه دارای حدود ۵۰ نسخه خطی شرقی است. از این تعداد ۲۹ نسخه خطی به زبان عربی است از جمله ۴ نسخه قرآن که قدیمی‌ترین آنها متعلق به قرن نهم هجری و یک نسخه ترجمه انجیل به زبان عربی است.

۱۵. کتابخانه کودرینگتون کالج آل سولز

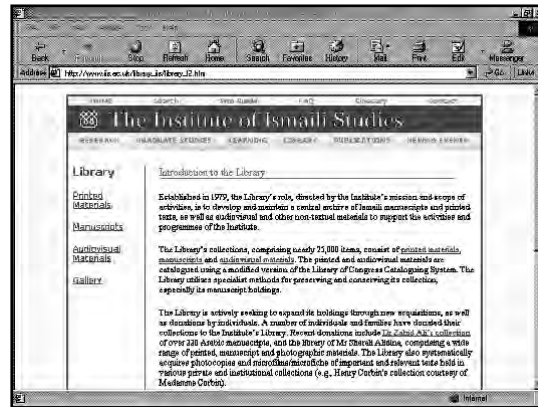
Codrington Library
All Souls College
High Street
Oxford
OX1 4AL
Tel: +44 1865 279318
Fax: +44 1865 279299
E-mail: codrington.library@all-souls.ox.ac.uk
Web: http://www.all-souls.ox.ac.uk/

تاریخ تشکیل مجموعه کتابخانه به سال ۱۷۱۰ بازمی‌گردد. مجموعه آن حول موضوعاتی چون حقوق، تاریخ معاصر، تاریخ نظامی و مطالعات آینده‌نگر، و نظایران است و در واقع، به عنوان یک کتابخانه مرجع عمل می‌کند.

این کتابخانه فاقد منابع مربوط به خاورمیانه است و در این حوزه مجموعه‌سازی نمی‌کند، اما دارای تعدادی نسخه خطی فارسی متعلق به قرن ۱۲ هجری است که کمتر مورد مراجعه قرار می‌گیرند. ضمن آنکه هنوز فهرستی از آنها تهیه نشده است.

۱۶. کتابخانه مرکزی کالج سلی اوک

The Orchard Learning Resources Centre,
Information Services,
The University of Birmingham,
Hamilton Drive,
Weoley Park Road,
Selly Oak,

کتاب مرجع پایه برای مطالعات هنرهای اسلامی، فرهنگ‌های لغت به اکثر زبان‌های خاورمیانه، دایره‌المعارف اسلام و ترجمه‌های مختلفی از قرآن نیز در این مجموعه قرار دارد.

در ضمن کتابخانه دارای یک موزه از اشیاء هنری است. در میان آنها تعدادی صحافی‌های اسلامی (Islamic bookbindings) بسیار نفیس، در حدود ۱۱۰ جلد، و ابزار صحافی به چشم می‌خورد. مجموعه‌ای از آثار خطی به زبان عربی، فارسی و ترکی که بسیاری از آنها نسخه‌های مذهب‌اند، به علاوه آلبوم‌هایی از نمونه آثار خوشنویسی نیز در اینجا موجود است. تمامی این آثار فهرست شده است. بسیاری از این آثار برای مطالعه کتب اسلامی بسیار حائز اهمیت است. این نکته را نیز یادآور می‌شود که تعداد زیادی از آثار نقاشی مینیاتور هندی و ایرانی در بخش مجموعه هند و جنوب شرقی آسیا نگهداری می‌شود. کتابخانه ملی هنر دارای مجموعه‌ای غنی از نشریات ادواری جاری و قدیمی مربوط به هنرهای اسلامی است.

۱۹. کتابخانه مؤسسه تاریخ پزشکی ولکام

The Library,
Wellcome Institute for the History of Medicine Library,
183 Euston Road
London NW1 2BE
Tel: +44 (0)20 7611 8582
Fax: +44 (0)20 7611 8369
E-mail: library@wellcome.ac.uk
Web: http://library.wellcome.ac.uk/

این کتابخانه دارای یکی از بزرگ‌ترین مجموعه‌های موجود در باب تاریخ پزشکی در دنیا است. کتب خطی و چاپی اسلامی این کتابخانه که توسط موسس آن، سر هنری ولکام Henry Wellcome

دریافت می‌کند. تعداد کمی نسخه‌های خطی عربی و فارسی در اینجا موجود است. این کتابخانه هم‌چنین مجموعه‌ای از نقشه‌های عمومی منطقه خاورمیانه و نقشه‌های طبیعی است که به خوبی حفظ و نگهداری شده است. این نقشه‌ها لبنان، ترکیه، و فلسطین اشغالی را با نقشه‌هایی با مقیاس ۱:۱/۰۰۰/۰۰۰ و ۱:۲۵۰/۰۰۰، و ایران را با مقیاس ۱:۱/۰۰۰/۰۰۰ و ۱:۵۰۰/۰۰۰ تحت پوشش قرار می‌دهند. تعدادی از نقشه‌های جنگی، هرچند ناقص، درباره عراق و یمن و ... در اینجا قرار دارد.

۱۸. کتابخانه ملی هنر، موزه ویکتوریا و آلبرت

National Art Library, Victoria and Albert Museum
Reader Registration,
National Art Library,
Victoria and Albert Museum,
London SW7 2RL
United Kingdom
Tel: +44 20 7942 2400

Fax: +44 20 79422401.
Email: nal.enquiries@vam.ac.uk
Web: http://www.nal.vam.ac.uk/

مجموعه منابع اسلامی این کتابخانه به تدریج و از زمان تاسیس این کتابخانه از نیمه قرن نوزدهم تشکیل شده است. وظیفه اساسی کتابخانه به عنوان کتابخانه ملی هنر، آن است که تا حد ممکن در زمینه هنرهای زیبا و تزئینی غنی باشد. به پیروی از این سیاست منابع اسلامی نیز گردآوری شده است و احتمالاً این کتابخانه یکی از بهترین مجموعه‌های آثار هنری اسلامی در بریتانیا را در اختیار دارد. آثار تاریخی، جغرافیایی و توپوگرافی موجود درباره خاورمیانه نیز در همین راستا و برای تکمیل مجموعه کتب هنری تهیه می‌شود.

این کتابخانه در مورد منابع اسماعیلی، از بزرگ‌ترین مجموعه‌های موجود در غرب به شمار می‌آید و دارای منابع خطی، منابع چاپی، مقالات و پایان‌نامه است.

این کتابخانه دارای مجموعه‌ای از منابع مرجع، نشریات ادواری، متون اولیه و اساسی است که بر مطالعه جنبه‌های مختلف تاریخ، الهیات، فلسفه، حقوق و ادبیات اسلامی متمرکز است و شمار آن بالغ بر حدود ۲۵۰۰۰ جلد است.

مجموعه نسخ خطی مخزن این کتابخانه حدود ۸۰۰ جلد است که منابع ضروری محققان و دانشجویان علاقه‌مند به مطالعه مذهب اسماعیلی را در اختیارشان قرار می‌دهد. نسخ خطی غیر اسماعیلی مجموعاً ۴۵۰ جلد است و موضوعات مختلفی نظیر تفاسیر قرآن، فقه، الهیات، فلسفه، تاریخ، زندگینامه‌ها، منطق، پزشکی و کیمیاگری را در بر می‌گیرد. این کتابخانه ۳۰۰ نسخه خطی فارسی در اختیار دارد. مولفان بسیاری از این کتب، اسماعیلی مذهب هستند. از جمله آثاری که در این بخش نگهداری می‌شود **دیوان ناصر خسرو** و تاریخ جهان‌گشای جوینی است.

۲۱. مجموعه انجمن کتاب مقدس

Bible Society's Library,

Cambridge University Library,

West Road,

Cambridge CB3 9DR

Tel: +44 122 3333000

Fax: +44 122 3333160

e-mail : bslib@lib.cam.ac.uk

Web: <http://www.lib.cam.ac.uk/readershandbook/readershandbook.htm?D1.html>

انجمن بریتانیایی و برون مرزی کتاب مقدس (Bible Society British and Foreign) از سال ۱۹۸۴ م. در کتابخانه دانشگاه کمبریج مستقر شده است. این مجموعه به صورت نظام باز اداره می‌شود و به سئوالات تحقیقی که از سرتاسر جهان دریافت می‌کند پاسخ می‌گوید. مجموعه آن بالغ بر ۳۵۰۰۰ جلد است که حدود ۲۲۰۰ جلد آن به زبان عربی و به ۱۳ لهجه محلی عربی است. مجموعه کتب خطی آن بالغ بر ۵۰۰ نسخه است که ۳۹ نسخه آن به زبان عربی و از جمله ۳ جلد قرآن است. آرشیو این انجمن از سال تاسیس آن در ۱۸۰۴ م. دارای منابعی مرتبط با خاورمیانه است.

Sir (۱۸۵۳-۱۹۳۶) گردآوری شده است بخش بزرگی از کتابخانه را شامل می‌شود. در مجموع دارای ۵۰۰/۰۰۰ جلد کتب چاپی و خطی شرقی و غربی است که تاریخ آنها به قرن (۱۵ م. ۹ هـ.) بازمی‌گردد. به طور نمونه، این کتابخانه دارای ۶۱۷ نسخه خطی فارسی، ۸۰۰ نسخه خطی عربی، ۲۹ نسخه خطی ترکی، ۱۹ نسخه خطی به زبان اردو، ۸۰ نسخه چاپی فارسی، ۲۲۵ نسخه چاپی عربی، ۱۵۷ نسخ چاپی ترکی و ۱۳۰ نسخه چاپی اردو است. کتابخانه این مؤسسه ماهنامه‌ای ارزشمند با عنوان *Wellcome bibliography for the history of medicine* منتشر می‌سازد که در آن فهرست مقالات و کتب منتشر شده مرتبط با تاریخ پزشکی ارائه می‌شود. فهرست کتب این کتابخانه از طریق پایگاه اینترنتی آن قابل جست‌وجو و بازیابی است. مضافاً اینکه فهرست کامل نسخ خطی این کتابخانه نیز از طریق پایگاه اینترنتی آن در دسترس قرار دارد*.

۲۰. کتابخانه مؤسسه مطالعات (مذهب) اسماعیلی

42-44 Grosvenor Gardens

London, SW1W 0EB

United Kingdom

Tel: +44 207 8816014 / +44 207 8816000

Fax: +44 207 8816040

Email : library@iis.ac.uk

Email: info@iis.ac.uk

Web: http://www.iis.ac.uk/library_iis/library_12.htm

مؤسسه مطالعات مذهب اسماعیلی در سال ۱۹۷۷ م. با هدف ارتقای تحقیقات و آشنایی با فرهنگ و جوامع اسماعیلی مذهب در گذشته و حال و درک بهتر روابط آنها با سایر جوامع و مذاهب تاسیس شده است. این مؤسسه، بیشتر به دنبال انجام تحقیقات در زمینه‌هایی از مذهب اسماعیلی است که از نظر تحقیقاتی توجه کمتری به آنها شده است. این زمینه‌ها، به طور کلی، تولیدات فکری و ادبی مذهب شیعه و به طور خاص، مذهب اسماعیلی را در بر می‌گیرد.

کتابخانه این مؤسسه در سال ۱۹۷۹ م. تاسیس شده و نقش آن متناسب با اهداف و فعالیت‌های مؤسسه به دو بخش تقسیم می‌شود: نخست ایجاد و توسعه مجموعه‌ای از منابع خطی و چاپی مربوط به اسماعیلیان و سپس پشتیبانی از برنامه‌های مؤسسه از طریق فراهم‌آوری منابع مورد نیاز درسی. مجموعه منحصر به فرد